

UDK 929Bastien, P.
36:272-722.5-735(497.6)“191”
272-9(497.6)“1911/1914”
<https://doi.org/10.53745/ccp.46.90.5>

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 20. studenoga 2021.

Prihvaćeno za objavljivanje: 15. ožujka 2022.

ULOGA APOSTOLSKOG DELEGATA PIERREA BASTIENA OKO NE/UVODENJA KONGRUE ZA KATOLIČKI KLER U BOSNI I HERCEGOVINI (1911. – 1914.)

Milenko KREŠIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Univerziteta u Sarajevu
J. Stadlera 5, 71 000 Sarajevo
milenkokresic1@gmail.com

Autor u radu obrađuje ulogu apostolskog delegata Pierrea Bastiena oko uvođenja, odnosno neuvođenja kongrue za katolički kler u Bosni i Hercegovini. Congrua (prikladno uzdržavanje svećenika) bio je jedan od »kamenja spoticanja« u odnosima između nadbiskupa Stadlera i dijecezanskog klera s jedne strane i franjevaca i biskupa iz njihova reda s druge strane. Kako se pitanje nije moglo riješiti međusobnim dogovorom, Sveta Stolica je rješenje tog pitanja pridržala sebi. Ulogu istražitelja povjerila je apostolskom delegatu Pierreu Bastienu, koji se pitanjem kongrue bavio od 1911. do 1914. godine. U radu su obrađena Bastienova izvješća i prijedlozi, prijedlog austrougarskih vlasti i Bastienove objekcije, odluka Svete Stolice o tom pitanju i reakcije klera na tu odluku.

KLJUČNE RIJEČI: *kongrua, apostolski delegat Pierre Bastien, nadbiskup Stadler, dijecezanski kler, franjevci, Sveta Stolica, austrougarska vlast, Bosna i Hercegovina.*

Uvod

Vrhbosanski nadbiskup Josip Stadler više je puta od 1882. do 1910. godine pokušao riješiti problem kongrue (*congrua sustentatio* – prikladno uzdržavanje svećenika) za katolički kler u Bosni i Hercegovini na način kako je to bilo uređeno u ostalim dijelovima Monarhije, tj. u dogovoru s državnim vlastima. S time bi se prema njegovu mišljenju ujednačila primanja klera i riješile bi se zloporabe prilikom ubiranja desetine. U tome nije uspijevaao ponajviše zbog protivljenja franjevaca, kojima sustav kongrue nije odgovarao jer su proračunali da im za uzdržavanje njihovih institucija bolje odgovara stari sustav

desetine. Shvativši da problem ne može riješiti »na domaćem terenu« Stadler je 1910. godine zatražio od Svete Stolice da učini pritisak na franjevce kako bi prihvatili kongruu. Sveta Stolica, shvativši da je kongrua jedan od »kamena spoticaja« uz ostale – političke razmirice i pitanje župa – u odnosima između nadbiskupa Stadlera i dijecezanskog klera s jedne strane i franjevacu i biskupa iz reda franjevacu s druge strane, odlučila je rješenje toga pitanja pridržati sebi. U Bosnu i Hercegovinu poslala je krajem 1910. godine apostolskog delegata belgijskog benediktinca Pierrea Bastiena, kojem je povjerila da ispita uz dva navedena problema, političke razmirice i pitanje župa, također i pitanje uvođenja kongruie.¹ Prema naputcima kardinala državnog tajnika Merryja del Vala, koji su dani delegatu Bastienu prije njegova odlaska u Bosnu 9. prosinca 1910. On je trebao ispitati sljedeća pitanja povezana s uvođenjem kongruie i o njima izvijestiti Svetu Stolicu: 1. Bi li narod bio zadovoljan ili barem da nije protivan uvođenju kongruie umjesto dosadašnje desetine; 2. Je li istina da župnici franjevci ubiru desetinu na način neprimjeren svećeničkoj službi, tj. da se onima koji ne daju desetinu uskraćuju sakramenti; 3. Je li istina da je materijalno stanje dijecezanskog klera tako bijedno da se mora uvesti kongura ili se problem može riješiti da se od vlade traži pomoć za svećenike na siromašnijim župama; 4. Bi li uvođenjem kongruie kler morao biti podložan vladi.²

1. Prvi Bastienovi izvještaji i prijedlozi

Prvo Bastienovo zanimanje za pitanje kongruie prema raspoloživim arhivskim dokumentima dogodilo se početkom svibnja 1911. godine. Tada je razgovarao s odjelnim predstojnikom u Zemaljskoj vladi Karlom Pitnerom o kompleksnosti crkvenih pitanja u Bosni i Hercegovini među kojima je bilo i pitanje kongruie. Od odjelnog predstojnika bio je upozoren na velike poteškoće »koje franjevcima iz toga mogu nastati za daljnje održavanje njihovih samostana«. Delegat se, kako stoji u vladinu izvještaju Ministarstvu financija u Beču, složio sa stavom vlade te je istaknuo da se franjevcima, s obzirom na njihov stoljetni rad i zasluge, i odsad moraju udijeliti sve moguće podrške te da se u Rimu ni izdaleka neće misliti da se franjevce pusti na milost i nemilost s obzirom na pitanja koje franjevački red ima i u budućnosti rješavati u ovim zemljama.³

¹ O ovome opširnije: Milenko KREŠIĆ, »Nastojanje nadbiskupa Stadlera oko uvođenja kongruie za katolički kler u Bosni i Hercegovini od 1882. do 1910. godine«, *Hercegovina. Časopis za kulturno i povijesno nasljeđe*, br. 7, Serija 3, Mostar, 2021., str. 245–274.

² Bosnia-Erzegovina, Congrua parrocchiale, Archivio Apostolico Vaticano (AAV), *Archivio della Congregazione degli Affari Ecclesiastici Straordinari* (AA. EE. SS.), Austria, Pos. 1036, Fasc. 442. f. 5v-6r. Prijepis nacрта uputa kard. Merryja del Vala p. Bastienu objavio je Petar VRANKIĆ, »Apostolski pohod (vizitacija) Katoličkoj Crkvi u Bosni i Hercegovini 1910. – 1914.«, *Hercegovina. Časopis za kulturno i povijesno nasljeđe*, br. 7, Serija 3, Mostar, 2021., str. 239–242. Dio uputa također u: Petar VRANKIĆ, *Religion und Politik in Bosnien und Herzegowina (1878–1918)*, Paderborn – München – Wien – Zürich, 1998., str. 699, bilj. 4.

³ Vlada Ministarstvu, 6. 5. 1911., *Haus-, Hof und Staatsarchiv* (dalje: HHStA), Wien, F 26/K34 26, *Bischöfe-Stadler 2*, f. 229r-230r. »In dieser Beziehung stimmte Père Bastien den ihm gemachten Mitteilungen vollkommen zu und anerkannte insbesondere, dass dem Franziskaner-Orden in Bosnien und der Herzegovina mit Rücksicht auf seine in Jahrhunderte langer Tätigkeit erworbenen Verdienste, auch künftighin alle nur mögliche Unterstützung zuteil werden müsse. An eine Beeinträchtigung, oder gar an eine Preisgebung berechtigter Interessen der Franziskaner werde in Rom nicht im Entferntesten gedacht, da man dort wohl

Dvadesetak dana poslije, 24. svibnja 1911., delegat Bastien poslao je izvještaj o kongruu državnom tajniku Svete Stolice kardinalu Merryju del Valu. Ponajprije se osvrnuo na odnos klera s obzirom na uvođenje kongruie. Smatrao je jadikovke koje su došle do Svete Stolice da je dijecezanski kler zbog svoga materijalnog stanja prisiljen živjeti bijedno neistinitima. Priznao je da neki župnici doista žive bijedno, ali prema njegovu mišljenju to nije općenito stanje. Što se tiče franjevac, smatrao je da oni nisu protiv principa uvođenja kongruie, nego su više protiv Stadlerova prijedloga i pokazuju sumnje oko svrsishodnosti njezina uvođenja.⁴ Ipak, kako piše, »nitko ne sumnja« da bi se trebalo poboljšati materijalno stanje klera, osobito dijecezanskog, te je u prilog uvođenja kongruie naveo sljedeće razloge: 1. materijalno stanje klera bolje bi se osiguralo, osobito svećenika na siromašnijim župama; 2. svećenici, koji zbog starosti ili bolesti, ne mogu više obnašati službu bili bi osigurani, što bi bilo posebno važno za dijecezanski kler, manje za franjevce jer se oni mogu povući u samostan; 3. težina davanja bi se rasporedila pravednije jer su dosad većinu davali seljaci za razliku od bogatih i službenika koji su davali vrlo malo kao i doseljenici; 4. uvođenjem kongruie stalo bi se u kraj određenim zloporabama u ubiranju desetine za koje su posebno optuživani franjevci; 5. uvođenje kongruie bio bi za franjevačke poglavare lagan i siguran način da znaju koliko koji župnik prima te bi tako mogli bolje paziti na opsluživanje siromaštva.⁵ Delegat se posebno osvrnuo na točku četiri, tj. na zloporabu prilikom ubiranja desetine. Smatrao je da postoje dvije zloporabe koje bi se uvođenjem kongruie riješile: 1. čitanje imena onih koji nisu dali desetinu pod nedjeljnom svetom misom, što ponekad dovodi do nereda u samoj crkvi; i 2. nestale bi uskrsne cedulje jer tko ne može ili ne želi platiti, ne dobiva cedulju ni za sebe ni za svoju obitelj te se takvima ponekad stvaraju poteškoće prilikom krštenja novorođenčadi ili podjeljivanja sakramenata umirućima.⁶ Uzevši te, kako piše, diskretne informacije, zaključio je da ta zloporaba nije općenita, nego da ona uglavnom ovisi od župnika te da se njome ne koriste samo župnici franjevci nego i neki dijecezanski svećenici, ali da ordinarijat iz Sarajeva o tome, kao i o drugim stvarima, šuti, optužujući samo franjevce.⁷

Pored spomenutih pet razloga za uvođenje kongruie naveo je i pet protiv njezina uvođenja: 1. primjer pravoslavaca koji od 1905. godine imaju kongruu i nisu s njom zadovoljni; 2. strah da se službenici i zaposlenici upišu kao oni bez religije kako ne bi plaćali predloženi porez; 3. strah da svećenstvo izgubi utjecaj na narod jer više neće biti u bliskoj poveza-

---

wisse, welche wichtigen Aufgaben der Franziskanerorden hierzulande auch noch in Hinkunft zu lösen habe.« f. 229r-230r.

⁴ Bastien Merry del Valu, 24. 5. 1911., AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 59v-60r. Stadler je imao više prijedloga na koje franjevci nisu pristajali. O Stadlerovim prijedlozima vidi u: M. KREŠIĆ, »Nastojanja nadbiskupa Stadlera oko uvođenja kongruie«, str. 245–274.

⁵ Bastien Merry del Valu, 24. 5. 1911., AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 60r-61v.

⁶ *Isto*, 442, f. 60v. »Chi non può o non vuol pagare non riceve il suo biglietto né per sé né per la sua famiglia. La cosa viene qualche volta al punto di far difficoltà per battezzare i neonati o amministrare gli ultimi sacramenti ai moribondi se non pagano o la famiglia non abbia pagato le decime.« f. 60v.

⁷ »[...] intorno ai quali [abusi] ho preso discrete informazioni, dalle quali risulta chiaramente che i suddetti abusi non sono generali, e che i curati francescani non sono in questo rispetto i soli colpevoli, ma pure certi parroci secolari. La riscossione di queste decime, non che la loro tassazione, è lasciata alquanto all'arbitrio del parroco, [...]. Mi permetto, Eminenza, di osservare che in questa materia come pure in altre, dalla parte dell'Ordinariato di Sarajevo si tace completamente sopra i fatti del clero secolare, limitandosi ad accusare i francescani.« Bastien Merry del Valu, 24. 5. 1911., AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 61r.

nosti s njime; 4. pitanje kongrue povezano je s rješenjem agrarnog pitanja jer će tek tada svaki seljak znati što posjeduje i što može dati, ali rješenje tog pitanja je odgođeno zbog nedostatka sredstava; 5. narod općenito voli davati više u »naturi« nego u novcu, premda plaća više. Ipak, smatrao je Bastien, ako se želi uvesti kongrua o tome ne treba pitati narod, nego ga treba poučiti, pokazujući mu da je to za njegovo dobro i dobro njegovoga župnika.⁸

Nakon što je iznio pet razloga za uvođenje kongrue i pet razloga protiv, predložio je pet načina kako bi se moglo riješiti pitanje njezina uvođenja: 1. Da se uvede samo za dijecezanski kler, ostavljajući franjevcima dosadašnji sustav, ali, kako navodi, to vlada neće prihvatiti. 2. da se župljani slobodno obavežu da će davati godišnju plaću župnicima, ali to može biti samo privremeno rješenje i ovisi potpuno o odnosu župnika i župljana. 3. Da se ostavi dosadašnji sustav desetine s tim da vlada onim župnicima kojima desetina nije dovoljna za uzdržavanje daje subvenciju. Međutim, ovdje, kako navodi Bastien, nastaju poteškoće: a) bio je uvjeren da bi gotovo svi dijecezanski svećenici zatražili subvenciju; b) tko bi određivao potrebu pojedinog župnika i visinu subvencije? Ako bi to činio ordinarij, bojao se, osobito u Sarajevskoj nadbiskupiji, ponovnog sukoba između nadbiskupa i franjevaca; c) kad bi se dopustile subvencije katoličkom kleru iz proračuna, razmjerno broju vjernika morale bi se povećati subvencije drugim konfesijama, što bi preopteretilo proračun. 4. Dokinuti dosadašnji sustav s tim da vlada u proračunu odredi svotu za uzdržavanje katoličkog klera, ali, kako navodi, ni to ne bi prošlo jer bi zbog proporcionalnog izdatka za druge konfesije došlo do preopterećenja proračuna, što vlada ne bi prihvatila. 5. Dokinuti dosadašnji sustav, a umjesto njega uvesti neki postotak direktnih i indirektnih poreza. To bi prema njegovu mišljenju moglo biti najviše 10 %, ali to opet ne bi bilo dovoljno za uzdržavanje katoličkog klera te bi vlada morala dati ostatak, što bi ponovno značilo povećanje sredstava za druge konfesije. S druge strane tu su i franjevci koji se boje da bi nadbiskup mogao bez ozbiljnih razloga uklanjati franjevce župnike sa župa, uskraćujući im jurisdikciju i tako ih ostavljati bez mirovine te bi također mogao samovoljno razdjeljivati župe koje oni opslužuju, svodeći ih na nižu klasu, čime bi se umanjila njihova primanja. Od predloženih rješenja najboljim je smatrao treće, tj. da se ostavi dotadašnji sustav desetine s tim da tamo gdje nedostaje vlada daje subvenciju, pod uvjetom da župnici budu umjereni u svojim zahtjevima.⁹

Delegat se ponovno vratio na pitanje kongrue početkom ožujka 1912. godine. Naime, našao je da bi se na sljedećoj sjednici Zemaljskog sabora trebalo predložiti uvođenje kongrue za katolički kler i to, kako mu je Stadler rekao, na osnovi njegova prijedloga.¹⁰ Delegat je upozorio nadbiskupa da je pitanje kongrue pridržano Svetoj Stolici te ga je zamolio da prekine pregovore u tom smislu dok ne dođe odluka Svete Stolice. O tome je obavije-

⁸ Bastien Merry del Valu, 24. 5. 1911., AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 61v-62r.

⁹ *Isto*, f. 62r-64v.

¹⁰ Ovdje se misli na Stadlerov prijedlog od 18. lipnja 1909. Prema tome Stadlerovu prijedlogu uvođenjem kongrue prestalo bi ubiranje bira. Župe bi bile podijeljene u četiri razreda prema broju vjernika i važnosti mjesta te bi župnici, ovisno o razredu, primali godišnju plaću od 1800 do 3600 kruna bez povećanja i odbitaka koje je Stadler u prijedlogu precizno naveo. Stadlerov prijedlog: Arhiv Vrhbosanske nadbiskupije, 186/1909; Arhiv Banjalučke biskupije, VI., 1884. – 1918., 389/1909. U talijanskom prijevodu: AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 38r-40. O njemu vidi u: M. KREŠIĆ, »Nastojanja nadbiskupa Stadlera oko uvođenja kongrue«, str. 256–257; P. VRANKIĆ, *Religion und Politik*, str. 695.

stio kardinala državnog tajnika te ga zamolio za instrukcije kako će dalje u toj stvari postupati prema nadbiskupu Stadleru i drugim ordinarijima.¹¹ Kardinal mu je odgovorio 27. ožujka 1912. godine. da je dobro postupio te ga ovlastio da obavijesti nadbiskupa Stadlera da pričekava odluku Svete Stolice prije nego što započne bilo kakve pregovore u vezi tog pitanja, bilo s vladom bilo sa saborom. Obavijestio ga je također da je Sveta Stolica već uzela u razmatranje to pitanje na temelju njegovih prijedloga iz svibnja 1911. godine te ga zamolio dodatna objašnjenja. Kako je Bastien u svojim prijedlozima iz 1911. godine naveo da bi najprikladnije bilo zadržati dotadašnji sustav desetine te tražiti dodatak od vlade za siromašne župnike, ali, kako bi to moglo dovesti do novog sukoba između nadbiskupa Stadlera i franjevac, zamolio ga je da predloži neki model s kojim bi se to izbjeglo. Osim toga, zamolio ga je da izvidi što bi se u Stadlerovu prijedlogu, za koji je ranije Bastien u izvještaju 24. svibnja 1911. naveo da je nepraktičan i nezreo, trebalo promijeniti i što o njemu misle ostali biskupi, franjevci i sabor.¹²

Dobivši kardinalove upute, delegat je zatražio mišljenja banjalučkoga apostolskog upravitelja biskupa Marijana Markovića, upravitelja »sede vacante« biskupija Mostarsko-duvanjske i Trebinjsko-mrkanske don Lazara Lazarevića, dvojice franjevačkih provincijala te dubrovačkog biskupa Josipa Marčelića. Zajedno s prijevodom Stadlerova prijedloga iz lipnja 1909., mišljenja spomenutih prosljedio je Državnom tajništvu Svete Stolice 2. svibnja 1912. godine.¹³ Stadlerov prijedlog, kako piše Bastien, Marković, Lazarević i provincijali smatrali su »za sada« neprikladnim i nisu ga mogli prihvatiti. Preferirali su dosadašnji način, tj. davanje »desetine« te predlagali da se od vlade traži veća potpora za siromašnije župe. Ni Stadler tome, kako Bastien piše, nije bio protivnik, ali je ipak preferirao svoj prijedlog.¹⁴ Sabor, odnosno zastupnici katolici s kojima je Bastien razgovarao bili su spremni pomoći, ali problem je bio gdje pronaći potrebna sredstva da se dodatno ne opteretiti narod.¹⁵ Ako bi se zadržao dotadašnji sustav desetine, iskombiniran s dodatkom koji bi vlada davala za siromašne župnike, trebalo bi, prema Bastienu, prije početka bilo kakvih pregovora točno znati koliko koji župnik prima od župljana bilo u novcu bilo u naturi, koliko od župnih posjeda, koliko od štolarine te odrediti svotu koja bi bila dostatna za pristojno uzdržavanje župnika. Za određivanje svote smatrao je da bi bilo najprikladnije kao osnovu uzeti Stadlerov prijedlog. Župe bi, kao što je i Stadler predlagao, bile

¹¹ Bastien Merry del Valu, 4. 3. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubrica 247, Fasc. 12, 1914., f. 141v; Bastien Merry del Valu, 15. 3. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 12, 1914., f. 108v.

¹² Merry del Valu Bastien, 27. 3. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 12, 1914., f. 136r-137v. O ovome također Vrankić sažeto: P. VRANKIĆ, *Religion und Politik*, str. 699–700, osobito bilješka 5. Bastienove riječi da je Stadlerov prijedlog nepraktičan i nezreo: Bastien Merry del Valu, 24. 5. 1911., AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 64r.

¹³ Bastien Merry del Valu, 2. 5. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 12, 1914., f. 193r.

¹⁴ »Mgr. Marković, Amministratore Apostolico della diocesi di Banjaluka, Mgr. Lazarević, Amministratore, sede vacante, della diocesi di Mostar – Trebinje, i due Provinciali francescani giudicano per ora inopportuna la proposizione di Mgr. Stadler, e perciò non possono accettarla. Essi preferiscono mantenere il sistema attualmente in vigore, cioè delle contribuzioni decimali, e domandare un sussidio maggiore al governo per le parrocchie più povere. Mgr. Stadler stesso non è opposto a questo sistema, ma preferisce il suo progetto.« Bastien Merry del Valu, 2. 5. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 12, 1914., f. 193r. Biskup Marković je 1909. bio suglasan sa Stadlerovim prijedlogom. Vidi: M. KREŠIĆ, »Nastojanja nadbiskupa Stadlera oko uvođenja kongrua«, str. 257.

¹⁵ Bastien Merry del Valu, 2. 5. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 12, 1914., f. 193v.

podijeljene u četiri razreda s tim da bi se iznos godišnjih primanja župnika, ovisno o župi, povećao od 200 do 400 kruna. Primanja kapelana iznosila bi od 400 do 600 kruna s tim da bi ih župnik morao hraniti. To bi bio zagaraniran iznos koji bi župnici trebali primati. S tim povećanjem, kako piše, uklonila bi se svaka žalba klera. U taj iznos trebalo bi uračunati sve što župnici primaju od župljana: desetinu, prihode od župskih zemljišta i štolarinu (bez misnih intencija), a ono što nedostaje do zagaranirane svote trebala bi davati vlada.¹⁶ Taj prijedlog je, kako piše, predstavio nekim zastupnicima, ne spominjući kojima. Njima se, kako prenosi Bastien, prijedlog svidio, ali se ispriječio problem njegova usvajanja u saboru jer za dodatak koji bi trebala davati vlada bilo je potrebno narodu nametnuti nove poreze od čega su se zastupnici ustručavali.¹⁷ Stadler je izgleda uvjeravao Bastiena da će za njegov prijedlog glasovati zastupnici raznih vjera. Bastien je smatrao da od toga nema ništa jer su mu neki zastupnici i članovi vlade s kojima je razgovarao rekli da je Stadlerov prijedlog nemoguće prihvatiti »u sadašnjim prilikama«, ne zbog neprijateljstva prema Stadleru ili dijecezanskom kleru, nego jednostavno zbog nedostatka sredstava.¹⁸ Stoga je smatrao potrebnim, prije nego što Sveta Stolica odluči u toj stvari, da bi bilo vrlo korisno uvjeriti Stadlera da postoje poteškoće što se tiče prihvaćanja njegova prijedloga u saboru. Kako je pretpostavljao da bi mogle postojati poteškoće i što se tiče njegova prijedloga o dodatku koji bi vlada trebala davati, Bastien je predložio da bi bilo prikladno da se sastanu katolički poslanici iz Odjela za financije s nadbiskupom i da mu objasne trenutačne prilike. Stvar je prema njemu bila važna jer je uskoro Bosnu i Hercegovinu trebao posjetiti novi ministar financija Leon von Bilinski, s kojim bi se mogao tražiti lakši način kako pomoći katoličkom kleru bez podizanja nameta narodu.¹⁹

Kardinal Merry del Val odobrio je njegov prijedlog te su se katolički poslanici iz Odjela za financije sastali s nadbiskupom Stadlerom. Od njih četiri koji su bili članovi Odjela za financije s nadbiskupom su se sastala dvojica: Jozo Sunarić, predsjednik Hrvatske narodne zajednice, i Josip Vancaš, predsjednik Hrvatske katoličke udruge. Razmatrani su razni prijedlozi, međutim Bastienov je, kako on piše, smatran najprikladnijim. Odlučeno je da se narodu ne nameću novi nameti, nego da se s drugih mjesta iz proračuna poveća iznos za kult. Sunarić i Vancaš su preuzeli na sebe da će najprije razgovarati s katoličkim poslanicima o tome prijedlogu kako bi se postigao jedinstven stav te potom sa srpskim i muslimanskim, koji također odlučuju o povećanju proračuna za kult.²⁰ Kako je bilo potrebno, prije nego što se nastave pregovori, doznati koliko koji župnik dobiva na župi, Bastien je predložio, znajući za poteškoće koje je nadbiskup Stadler imao ranije tražeći iste podatke od franjevac koji nisu željeli da se doznaju primanja na njihovim župama, da Sveta Stolica izda jednu opću odredbu ordinarijima da svi župnici, bilo dijecezanski bilo redovnički, pošalju svojem ordinariju izvještaj koliko su primali od župljana u posljednjih pet godina

¹⁶ *Isto*, f. 194rv.

¹⁷ *Isto*, f. 194v-195r.

¹⁸ »Non saprei da chi Mgr. Stadler abbia sentito che i deputati, senza distinzione di confessione, siano disposti a votare il suo progetto; quei deputati o membri del governo, con cui ho parlato, mi hanno dichiarato l'impossibilità di accettarlo nelle presenti circostanze. Non è per ostilità verso Mgr. Stadler, ne verso il clero secolare, giacché sono pronti di aiutare il clero, perchè si trovino i mezzi di coprire queste nuove spese.« Bastien Merry del Valu, 2. 5. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 12, 1914., f. 195v.

¹⁹ Bastien Merry del Valu, 2. 5. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 12, 1914., f. 195v.

²⁰ Bastien Merry del Valu, 19. 5. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 13, 1914., f. 18rv.

s tim da bi ordinariji, »tj. biskupi« kako piše Bastien, morali biti obvezni to držati kao tajnu koja bi isključivo služila odabranim zastupnicima, koji bi se također morali obvezati držati tajnu, za proučavanje tog pitanja.²¹ Čini se, barem što se tiče redovničkih župa, da Sveta Stolica nije ovlasila ordinarije, nego delegata Bastiena da traži od franjevačkih provincijala da mu se dostave podatci o primanjima župnika u posljednjih pet godina. S takvom molbom Bastien se obratio provincijalu bosanske provincije fra Lovri Mihačeviću 17. lipnja 1912. godine.²² Provincijal je 4. srpnja 1912. godine zatražio od župnika da ga u roku od petnaest dana izvijeste o svojim primanjima. U međuvremenu se 18. srpnja 1912. godine sastao definatorij provincije, koji je župnicima uputio poseban napatuk kako treba odgovoriti na postavljena pitanja. Rezultati su poslani delegatu Bastienu.²³ Nije poznato je li ta molba upućena upravi hercegovačke franjevačke provincije.

2. Prijedlog austrougarskih vlasti i Bastienove objekcije

U međuvremenu se u rješavanje pitanja kongruie neposrednije uključila austrougarska vlast, ponajprije novi zajednički ministar financija Leon von Bilinski. Njemu je bilo poznato da Zemaljska vlada već duže vremena radi na tom pitanju, ali susret s nadbiskupom Stadlerom u Sarajevu u ljeto 1912. godine i posjet jedne delegacije dijecezanskog klera potaknuli su ga da požuri rješenje toga pitanja.²⁴ U međuvremenu je ministar doznao da se tim pitanjem počela baviti Sveta Stolica te je zamolio 21. kolovoza 1912. godine ministra vanjskih poslova grofa Leopolda von Berchtolda da se preko veleposlanstva pri Svetoj Stolici ispita njezin stav o tom pitanju.²⁵ Požurivao je tu inicijativu stoga što je postojala nada da će Zemaljski sabor u Sarajevu već ujesen raspravljati o crkvenim pitanjima. U pismu ministru Berchtoldu ministar Bilinski navodi da od oku-

²¹ »Stante la sopradetta difficoltà sarei del parere che la Santa Sede dia un ordine generale agli Ordinarii che tutti i parroci tanto secolari quanto regolari mandino quanto prima ai loro Ordinarii la fassione loro dei cinque ultimi anni. Gli Ordinarii, cioè i Vescovi, dovrebbero esser tenuti ad un strettissimo segreto sul contenuto della fassione e non comunicarlo a nessuno, servire ai deputati scelti per studiare la questione. Da parte loro questi dovrebbero promettere di servare il medesimo segreto.« Bastien Merry del Valu, 19. 5. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 13, 1914., f. 18v-19r.

²² Marko KARAMATIĆ, *Franjevci Bosne Srebrene u vrijeme Austrougarske uprave 1878. – 1914.*, Sarajevo, 1992., str. 173; Velimir BLAŽEVIĆ, *Bosanski franjevci i nadbiskup dr. Josip Stadler*, Sarajevo, 2000., str. 108; P. VRANKIĆ, *Religion und Politik*, str. 700.

²³ M. KARAMATIĆ, *Franjevci Bosne Srebrene*, str. 173; V. BLAŽEVIĆ, *Bosanski franjevci i nadbiskup dr. Josip Stadler*, str. 108.

²⁴ Bilinski Berchtoldu, 21. 8. 1912., HHStA, Wien, *Politisches Archiv* (PA) – XL K 251, f. 1-2. Bastien je susret nadbiskupa Stadlera s ministrom Bilinskim i posjet delegacije dijecezanskog klera ministru smatrao prekršajem odluke Svete Stolice koja je bila Stadleru naložila da na pitanju kongruie ništa ne radi do njezine konačne odluke te je o tome obavijesti državnog tajnika Merryja del Vala. Bastien Merry del Valu, 12. 11. 1912., ASV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 14, 1914., f. 14r. Dojam koji su dijecezanski svećenici ostavili na ministra Bilinskog iz Bastienovih riječi, kardinal Merry del Val mogao je shvatiti potpuno drukčije od onoga kakav je on bio prema riječima ministra Bilinskoga. Naime Bastien piše: »Di più una deputazione di preti secolari si recarono a Ischl per pregare il Ministro d'introdurre la congrua. Da ciò che mi disse il Ministro stesso il di 9 cor. la loro insistenza fece cattiva impressione.« f. 14rv. Ministar doslovno o ovome susretu piše: »Eine hier vor vierzehn Tagen bei mir erschienene Deputation der Weltgeistlichen und der persönliche Eindruck der Schilderung ihres Elends veranlassen mich umso dringender, einem Proletariate der Weltgeistlichkeit im Interesse der Kirche und des Staates nach Tunlichkeit zu steuern.« HHStA, Wien, PA – XL K 251, f. 2.

²⁵ Bilinski Berchtoldu, 21. 8. 1912., HHStA, Wien, PA – XL K 251, f. 2-3.

pacije zemalja Bosne i Hercegovine dijecezanski kler sve više izlazi u prvi plan, ali da je njegov materijalni status lošiji od onoga franjevačkog stoga što pitanje kongrue nije riješeno i što su mu dodijeljene manje i siromašnije župe. Nastavlja, da je on posljednji koji neće priznati velike zasluge franjevaca u prošlosti i sadašnjosti, ali je uvjerenja da interes dinastije, ovih zemalja i Crkve traži »uspostavu izvjesne ravnoteže između redovničkog i dijecezanskog klera u ovim zemljama«²⁶. Također je smatrao potrebnim da Rim pita ne samo franjevce nego i dijecezanske svećenike za njihovo mišljenje o poboljšanju statusa župnika. Kako je bio izvješten, odgovor franjevaca koji je već trebao otići u Rim bio je sastavljen u »oštrom protestu«.²⁷ Ministar Berchtold je to pismo proslijedio austrougarskom veleposlanstvu pri Svetoj Stolici 28. kolovoza 1912. godine. Iz veleposlanstva u Rimu ministru Berchtoldu odgovorio je grof Eduard Pálffy 10. rujna 1912. godine. Na početku pisma Pálffy napominje da pitanje kongrue nije novijeg datuma, nego da se njime već dugo godina bavi nadbiskup Stadler te da nije nikakva tajna da mu najveće poteškoće od prvog dana u rješavanju tog pitanja stvaraju franjevci. Stvar je tako zaglavila da je privukla pažnju Svete Stolice koja je u Bosnu poslala apostolskog delegata da stvar ispita i o njoj je izvijesti tako da je to pitanje u kuriji postalo predmet neprestanog razgovora. I kurija je, kako piše Pálffy, bila mišljenja da bi se trebalo poboljšati materijalno stanje dijecezanskog svećenstva i svaku akciju vlade u tom pravcu rado pozdravlja.²⁸ Međutim, kako prenosi Pálffy, Sveta Stolica želi da se odabere najbolji način, stoga razmatra tri prijedloga. Prvi je da se uvede kongrua za dijecezanski kler, koja će se financijski pokriti kroz nove namete, a da župnicima franjevcima ostane dosadašnji sustav s time da ondje gdje prihodi od naroda ne budu dovoljni pomogne država. Međutim, taj projekt, na kojem bi se još trebalo raditi, kako je čuo u Državnom tajništvu, ne odgovara Zemaljskoj vladi u Sarajevu.²⁹ Drugi je onaj koji je predložio nadbiskup Stadler prema kojem bi sve župe trebalo podijeliti u četiri razreda prema njihovu značenju i broju vjernika. Za svaki bi se razred odredio fiksni godišnji prihod. Za sve župe bi to iznosilo oko pola milijuna kruna, koje bi se namakle kroz porez koji bi prikupila vlada i predala biskupima. Za Državno tajništvo taj je projekt bio neostvariv jer bi se narodu trebao nametnuti novi porez, a s druge strane to bi i za vladu bilo veliko opterećenje jer bi morala procentualno povisiti subvencije za druge konfesije.³⁰ Sveta Stolica je dala prednost trećem prijedlogu, koji je kombinacija prvih dvaju. Župe bi trebalo podijeliti prema Stadlerovu prijedlogu u četiri kategorije i za svaku od njih bi se odredio minimalan prihod koji bi se pokrio, ne putem poreza, nego iz dosadašnjih prihoda, od desetine, beneficija i štolarine. Samo u slučaju nedostatka prihoda, ostatak

²⁶ »Ich bin der letzte, welcher die grossen Verdienste des Franziskanerordens für Bosnien und die Hercegovina in der Vergangenheit und auch in der Gegenwart anerkennt, die Ueberzeugung, dass das Interesse der Allerhöchsten Dynastie, des Landes und der Kirche die Erstellung eines gewissen Gleichgewichtes zwischen der Ordens- und der Welt-Geistlichkeit in diesen Ländern erheischt.« Bilinski Berchtoldu, 21. 8. 1912., HHStA, Wien, PA – XL K 251, f. 2.

²⁷ Bilinski Berchtoldu, 21. 8. 1912., HHStA, Wien, PA – XL K 251, f. 2. Sadržaj pisma vidi u: P. VRANKIĆ, *Religion und Politik*, str. 701.

²⁸ Pálffy Berchtoldu, 10. 9. 1912., HHStA, Wien, PA – XL K 251, f. 1-2; P. VRANKIĆ, *Religion und Politik*, str. 702.

²⁹ *Isto*, f. 2-3; P. VRANKIĆ, *Religion und Politik*, str. 702.

³⁰ *Isto*, f. 3-4; P. VRANKIĆ, *Religion und Politik*, str. 702.

bi pokrila vlada.³¹ Grof Pálffy je bio uvjerenja da taj projekt, koji je najviše odgovarao željama Svete Stolice, zastupa delegat Bastien, što je i bilo točno. Također je Pálffyu bilo naznačeno, kako piše, da bi taj projekt glatko trebali prihvatiti franjevci u što je on, na temelju dosadašnjeg iskustva, ipak sumnjao.³²

To je bilo dovoljno ministru Bilinskom, kako piše povjesničar Petar Vrankić, da u listopadu 1912. godine izade s prijedlogom vlade o uređenju kongrua za svećenstvo u Bosni i Hercegovini.³³ Sastavljač prijedloga je kao osnovu uzeo Stadlerov prijedlog te zakone o kongruu, odnosno o uzdržavanju svećenika u drugim monarhijskim i europskim zemljama. Prvo pitanje koje je vlada postavila, a trebalo ga je riješiti, bilo je hoće li se kongrua uvesti za čitav kler ili samo za dijecezanski. Premda bi, kako se navodi u vladinu prijedlogu, kongruu bilo lakše uvesti za čitav kler, problem je bio što se njezinu uvođenju protive franjevci te se također nije moglo očekivati da će i dvojica biskupa, mostarski i budući banjalučki, oba iz reda franjevaca, na nju pristati. Budući da vladi nije bio interes u tom pitanju ulaziti u sukob sa Svetom Stolicom, u prijedlogu stoji da bi se najprije s njom trebalo sporazumjeti.³⁴ Vlada je također bila mišljenja kako budućnost pripada dijecezanskom kleru zbog njegova intelektualnog napretka i obrazovanja naroda, da se zbog interesa same stvari, ukoliko se franjevci i dalje budu opirali uvođenju kongrua, primijeni princip koji je na snazi u Austriji i Ugarskoj. U Austriji je kongrua uvedena za redovničke župe, tj. one koje su inkorporirane samostanima samo onda kad samostani više vremena ne mogu dati župniku minimalnu plaću određenu zakonom, a u Ugarskoj su redovnici zbog zavjeta siromaštva »na kojemu i franjevci Bosne i Hercegovine temelje svoju oporbu« potpuno isključeni iz kongrua. U tom slučaju, ako oni i dalje ostanu čvrsti u svojim stavovima, kongrua bi se morala ograničiti samo na dijecezanski kler.³⁵ Što se tiče visine primanja i na koga bi se sve kongrua odnosila, vlada je predlagala da početni stipendij, koji nije idealan, ali je bolji od dosadašnjeg stanja, bude 1600 kruna s petogodišnjim povećanjem po 200 kruna za sve župe. U kongruu bi bili uključeni samo župnici i oni po pravu s njima izjednačeni. Kape-lani bi bili isključeni jer su u Bosni i Hercegovini takve župe, osobito ako bi se kongrua ograničila samo na dijecezanski kler, da oni nisu potrebni, a ondje gdje su potrebni, mogu se financirati od štolarine i poučavanja vjeronauka u školama.³⁶ S uvođenjem kongrua vlada je smatrala da bi joj trebala pripasti neka prava s obzirom na osnivanje novih župa,

³¹ Pálffy Berchtoldu, 10. 9. 1912., HHStA, Wien, PA – XL K 251, f. 4-5; P. VRANKIĆ, *Religion und Politik*, str. 702.

³² »Bemerkenswert ist die mir gemachte Andeutung, dass dieses Projekt auch von den Franziskanern glatt angenommen werden dürfte, was ich, nach den bisherigen Erfahrungen dennoch einigermaßen bezweifeln möchte.« Pálffy Berchtoldu, 10. 9. 1912., HHStA, Wien, PA – XL K 251, f. 5.

³³ P. VRANKIĆ, *Religion und Politik*, str. 703.

³⁴ Kongruafrage in BOSNIEN und HERCEGOVINA, ARHIV BOSNE I HERCEGOVINE (ABIH), ZEMALJSKA VLADA U SARAJEVU (ZVS), *Präsidium (Präs.)*, 4151/1912., str. 48–50. U talijanskom prijevodu koji je napravio Bastien: AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 44r. »Die Landesregierung hat jedenfalls kein Interesse mit der römische Kurie deswegen einen Konflikt heraufzubeschwören. [...] Sollte versucht werden, die Kongrua für alle Pfarren zu regeln, müsste sich die Landesregierung demnach jedenfalls früher mit der Kurie ins Einvernehmen setzen und Verhandlungen pflegen.« Kongruafrage in BOSNIEN und HERCEGOVINA, ABiH, ZVS, *Präs.*, 4151/1912., str. 49.

³⁵ Kongruafrage in BOSNIEN und HERCEGOVINA, ABiH, ZVS, *Präs.*, 4151/1912., str. 50–51; AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 44rv.

³⁶ *Isto*, f. 44v-48r.

imenovanje i uklanjanje župnika. Predložila je da se to uredi prema austrijskom zakonu iz 1874. godine.³⁷ Također u pitanju određivanja prava štolarine, ukoliko bi se željela imati pomoć vlade u njezinu utjerivanju, vlada je tražila svoja prava koja bi se sastojala u tome da vlada odredi koja su to prava štolarine i koje su kazne za prekršitelje.³⁸ S kongruom bi se riješilo i pitanje mirovine starih i nemoćnih svećenika. Njihova minimalna mirovina iznosila bi 1200 kruna. Međutim vlada bi i ovdje zadržala prava koje posjeduje u Austriji, tj. da bi neki svećenik bio umirovljen mora postojati odobrenje i državne vlasti.³⁹ Novac za podmirenje kongruie namakao bi se uvođenjem vjerskog prireza umjesto dosadašnje desetine te dotacijom vlade.⁴⁰

Zemaljski poglavar Oskar von Potiorek predao je vladin prijedlog o uređenju kongruie delegatu Bastienu 21. listopada 1912., moleći ga da dostavi svoje primjedbe ako je moguće u roku petnaest dana kako bi se prijedlog mogao poslati u Beč, gdje bi se sastavila definitivna verzija.⁴¹

O prijedlogu i njegovu sadržaju delegat Bastien odmah je obavijestio državnog tajnika kardinala Merryja del Vala, tražeći njegovo mišljenje u diskutabilnim stvarima. Prvo pitanje koje je trebalo razriješiti prema Bastienu bilo je treba li kongruu uvesti za redovnički kler, tj. za franjevence koji su na župama? Podsjetio je kardinala da franjevci nisu skloni kongruu i to iz sljedećih razloga: 1. jer je to protiv zavjeta siromaštva; 2. boje se da će im s uvođenjem kongruie biti teško pomagati samostane kao što su to dosad činili; 3. boje se da bi nadbiskup Stadler, kao i njegov nasljednik ako bude dijecezanski svećenik, mogao razdijeliti njihove bolje župe te bi na taj način i njihovi prihodi bili umanjeni. Prema njegovu mišljenju zavjet siromaštva koji navode nije iskren jer ako bi zavjet siromaštva bio razlog za odbijanje kongruie pita se kako onda mogu primiti tolike subvencije od vlade. Glavna su druga dva razloga. Bio je mišljenja da postoje teški razlozi (*gravi ragioni*) da se kongrua uvede i za franjevence, a to su: 1. jedinstvo klera; 2. otpale bi optužbe na račun franjevacu da ubiru desetinu na neprikladan način, tj. da odbijaju podijeliti sakramente onima koji ne daju desetinu i da čuvaju novac za sebe ne dajući ga samostanu; 3. prije ili kasnije će i sami franjevci biti prisiljeni prihvatiti kongruu jer se desetina polagano umanjuje, na što su se tužili i neki franjevci. Da

³⁷ Prema austrijskom zakonu iz 1874. za osnivanje nove župe ili mijenjanje njezinih granica bilo je potrebno dobiti suglasnost države. Također je biskup bio dužan obavijestiti vladu o imenovanju nekih župnika čemu se vlada mogla usprotiviti ako bi procijenila da imenovani nije sposoban obavljati službu. Vlada je prema ovom istom zakonu mogla zatražiti i uklanjanje župnika ako se »ogriješio« o neke zakone. Kongruafrage in BOSNIEN und HERCEGOVINA, ABiH, ZVS, *Präs.*, 4151/1912., str. 63–64; AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 48v-49r.

³⁸ Kongruafrage in BOSNIEN und HERCEGOVINA, ABiH, ZVS, *Präs.*, 4151/1912., str. 65–66; AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 49rv.

³⁹ Kongruafrage in BOSNIEN und HERCEGOVINA, ABiH, ZVS, *Präs.*, 4151/1912., str. 68–71; AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 50r-51r. »Nach § 9 des Gesetzes vom 7. Mai 1874 R. G. Bl. Nr. 50 ist jedoch zur Entscheidung ob ein dienstuntauglicher Seelsorger weltgeistlichen Standes in Difizientenstand zu übernehmen ist das Einvernehmen der kompetenten staatlichen und kirchlichen Behörde notwendig.« Kongruafrage in BOSNIEN und HERCEGOVINA, ABiH, ZVS, *Präs.*, 4151/1912., str. 69.

⁴⁰ Kongruafrage in BOSNIEN und HERCEGOVINA, ABiH, ZVS, *Präs.*, 4151/1912., str. 71–72; AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 51rv.

⁴¹ Bastien Merry del Valu, 24. 10. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 13, 1914., f. 124r.

konačno bude jasno kakav je njihov stav, odlučio je od njih zatražiti konačan odgovor.⁴² Što se tiče prijedloga vlade, smatrao je spornim onaj dio u kojem vlada traži prava prilikom osnivanja novih župa, postavljanja i uklanjanja župnika, intervencije u uređivanju štolarine, umirovljenja župnika u dogovoru s crkvenim vlastima. Kod osnivanja novih župa dijeljenjem već postojećih predviđao je da bi mogle nastati poteškoće osobito kad je riječ o franjevačkim župama jer oni »svim silama nastoje spriječiti dijeljenje njihovih župa« i više su ga puta molili da se konstitucija »Romanos Pontifices«⁴³ na njih ne primjenjuje. Isto bi se moglo dogoditi prilikom uklanjanja župnika franjevaca prema odredbi »Firmandis«⁴⁴ Benedikta XIV.⁴⁵ Također je smatrao spornim uskraćivanje kongruie kapelanima, navodeći da bi župnici zbog troškova njihova uzdržavanja mogli odbijati kapelane i tamo gdje su potrebni. Tu je prema njemu i drugi razlog zbog kojeg bi i kapelane trebalo uključiti u kongruu, a to je pitanje župa. Dajući kapelanima kongruu, »može se prisiliti biskupe, poglavito nadbiskupa da providi jedan dobar dio župa s kapelanima i tako pada razlog kako nema mjesta za nove svećenike, i rješenje pitanja župa odgođeno je 20 godina«⁴⁶. Kao što je već navedeno Bastien je posebno bio sporan dio vladina prijedloga o »pravima vlade«, osobito kad je riječ o osnivanju novih župa u slučaju uvođenja kongruie. Mislio je da ta pitanja najprije treba raspraviti i pokušati vladu odgovoriti od traženja prava ili ih barem umanjiti te je tražio od državnog tajnika dopuštenje da mu pošalje nacrt »note« koju je trebalo kao odgovor dostaviti ministru financija, pitajući ga bi li bilo prikladno da »notu« raspravi s nuncijem u Beču.⁴⁷

Državni tajnik mu je odobrio da se u sastavljanju »note« posavjetuje s apostolskim nuncijem u Beču. Nacrt sastavljene »note« Bastien je poslao kardinalu Merryju del Valu 13. studenoga 1912. godine.⁴⁸ U uvodnom dijelu stoji da kongrua ne bi bila prihvaćena ni od biskupa ni od svećenstva pod uvjetima koje je predvidjela vlada, odnosno, ako bi se primijenile neke odredbe austrijskog zakona iz 1874. godine, te ako bi i bila prihvaćena, Sveta Stolica to ne bi odobrila.⁴⁹ Ovdje bi trebalo napomenuti da u arhivskim spisima

⁴² Bastien Merry del Valu, 24. 10. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 13, 1914., f. 124r-125v. »Fin qui i francescani hanno dato una risposta evasiva colla quale non si conchiude nulla; ora è assolutamente necessario che essi rispondano categoricamente se o no vogliono la congrua. Farò passi presso i due Provinciali e comunicherò la loro risposta all'Eminenza Vostra Rmna. Io penso più opportuno che essi prendano la responsabilità della risposta.« f. 125v.

⁴³ Biskup može iz kanonskih razloga osnivati nove župe odcjepljenjem od redovničkih župa. Usp. Mato DRLJO, *Obnova redovite crkvene hijerarhije u Bosni i Hercegovini i pitanje pravnog uređenja župa (1881–1883)*, Sarajevo, 2001., str. 183–184.

⁴⁴ Župnike redovnike biskup jednakim pravom (*aequo iure*) kao i redovnički poglavar ima pravo premjestiti bez obveze da jedan drugome navodi razloge premještaja. M. DRLJO, *Obnova redovite crkvene hijerarhije*, str. 183, bilj. 48.

⁴⁵ Bastien Merry del Valu, 24. 10. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 13, 1914., f. 125v-126r.

⁴⁶ Bastien Merry del Valu, 24. 10. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 13, 1914., f. 126v. »Un'altra ragione di momento milita pure in favore all'estensione della congrua ai capellani, cioè la questione delle parrocchie. Ricevendo i capellani la congrua, si può costringere i Vescovi e principalmente l'Arcivescovo a provvedere un buon numero di parrocchie con capellani, e così cade l'obbiezione che non vi sono posti per i sacerdoti novelli, e la soluzione della questione delle parrocchie è ritardata di 20 anni.« f. 126v.

⁴⁷ Bastien Merry del Valu, 24. 10. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 13, 1914., f. 126v-127r.

⁴⁸ Dispaccio col quale l'Emo Sig. Card. Segretario di Stato apportava alcune modificazioni alla minuta di nota – 4 dicembre 1912., AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 90v.

⁴⁹ Observations à l'Etude sur la congrua en Bosnie et Herzégovine, AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 86r.

nigdje nema zabilježeno da se Bastien prije sastavljanja »note« savjetovao s domaćim biskupima, osobito s nadbiskupom Stadlerom. U daljnjem tekstu »note« predlaže se kako bi trebalo urediti odnose između crkvene i države vlasti u pitanju imenovanja i uklanjanja župnika te osnivanju novih župa. Postavljanje i uklanjanje župnika, prema Bastienu, trebalo bi biti pravo biskupa, a vlada bi mogla, ukoliko bi imala opravdane razloge da se nekog župnika ne postavlja ili da ga se ukloni, to iznijeti biskupu koji, ukoliko su razlozi doista utemeljeni, ne bi imao razloga to ne prihvatiti.⁵⁰ Suglasnost države za osnivanje novih župa, kako je predviđeno austrijskim zakonom iz 1874., također ne bi bilo dobro. Bastienu je razumljivo da vlada ovdje ima svoj interes zbog financijskih razloga, ali isto tako biskup ima pravo osnivati nove župe. Osim toga, kako piše Bastien, jedan od glavnih razloga napetosti između Stadlera i franjevaca u Bosni bio je dijeljenje franjevačkih župa. Bio je uvjeren, ukoliko bi se vladi dalo pravo da daje pristanak ili stavlja veto na osnivanje novih župa da bi franjevci s narodom sve učinili da spriječe osnivanje novih župa, što bi biskupa lišilo njegovih prava i paraliziralo njegov rad. Smatrao je da bi prikladno rješenje bilo, kao pomirenje financijskih interesa vlade i prava biskupa da biskup ne osniva nove župe bez prethodnog dogovora s vladom.⁵¹ Intervenciju vlade u pitanju određivanja prava štolarine i njezina ubiranja, prema Bastienu, trebalo bi svakako isključiti.⁵² Što se tiče umirovljenja župnika, tu nije vidio nekih problema da se vladi prizna ono što ona traži pod uvjetom da postoji dogovor vlade i biskupa, a ne da vlada donese odluku koju će proslijediti biskupu.⁵³ Također je smatrao da kongruu treba proširiti i na kapelane.⁵⁴ Bastien je primijetio da se autor vladina prijedloga pita treba li kongruu, ukoliko bi se ona ograničila samo na dijecezanski kler, primijeniti na župe »liberae collationis Ordinarii« kojima zasad u mostarskoj i banjalučkoj biskupiji upravljaju franjevci. Bio je mišljenja, s obzirom na narav tih župa kojima će kad-tad upravljati dijecezanski svećenici, da se kongrua i na njih treba odnositi.⁵⁵ Bastien je ponovno pisao državnom tajniku 25. studenoga 1912. godine. Unatoč više puta ponovljenom zahtjevu, kako piše, još nije uspio dobiti odgovore franjevaca.⁵⁶ Kako bi bolje razjasnio »teško pitanje kongruae« smatrao je svojom dužnošću izvijestiti kardinala Merryja del Vala o jednom od glavnih razloga, koji prema njemu nije za odbaciti, a zbog kojeg se neki, pa i biskup Mišić, opiru uvođenju kongruae. Taj razlog bio je što vlada neće moći s 10 % prireza namiriti dovoljno novca za isplatu kongruae pa će morati ostatak namiriti iz drugih izvora. U tom slučaju, kako navodi Bastien, morat će povećati davanja muslimanima i pravoslavnima, što će kao posljedicu imati da će Srbi pravoslavni postati gospodari zemlje, što bi bilo s gledišta kako religijskog tako i političkog velika propast.⁵⁷ S druge strane smatrao je da bi se trebalo poboljšati materijalno stanje dijecezanskog klera, što nije moguće bez kongruae ili pomoći vlade, ali je sumnjao da će Stadler i dijecezanski

⁵⁰ *Isto*, f. 87rv.

⁵¹ *Isto*, f. 88r.

⁵² *Isto*, f. 88rv.

⁵³ *Isto*, f. 88v-89r.

⁵⁴ *Isto*, f. 89rv.

⁵⁵ *Isto*, f. 90r.

⁵⁶ Bastien Merry del Valu, 25. 11. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 14, 1914., f. 22r.

⁵⁷ *Isto*, f. 22rv. »Invece i Serbi ortodossi che dispongono di somme importanti per l'istruzione della loro gioventù, riceveranno nuovi mezzi. La conseguenza sarà che i Serbi ortodossi saranno padrone del paese, cioè che al punto di vista tanto religioso e cattolico che politico sarebbe una grandissima rovina.« f. 22v.

kler prihvatiti vladin prijedlog.⁵⁸ Bojao se i reakcije franjevaca, osobito onih u Hercegovini, zbog uvođenja kongruie na župe »liberae collationis« koje su još uvijek opsluživali. Oni imaju bolje župe nego dijecezanski kler. Inače, nastavlja, franjevci su općenito protiv uvođenja kongruie, osobito ovi u Hercegovini, što pokazuje i u posljednje vrijeme objavljen članak u »masonskim zagrebačkim novinama Obzor« o odluci definatorija hercegovačke franjevačke provincije protiv uvođenja kongruie uz prijetnje da će početi agitaciju u narodu protiv njezina uvođenja.⁵⁹ Kako je predviđao da bi mogli nastati novi neredi među klerom jer je bio uvjeren da će hercegovački franjevci učiniti sve da spriječe uvođenje kongruie te da su s druge strane neki dijecezanski svećenici nestrpljivi da ponovno započnu borbu, smatrao je nužnim preventivno i energično poduzeti mjere kako do toga ne bi došlo, ne navodeći koje.⁶⁰

Državni tajnik kardinal Merry del Val, primivši oba pisma, tj. »notu« od 13. studenoga i spomenuto pismo od 25. studenoga 1912., odgovorio mu je 4. prosinca 1912. godine. Kardinal nije imao u rukama, kako piše, vladin prijedlog, nego ga je prosudio prema Bastienovim primjedbama za koje je smatrao da su oštroomne i razborite. Predloživši neke preinake, više pravne nego sadržajno bitne, odobrio mu je ako smatra potrebnim, da »notu« preda vladi u Sarajevo i kopiju pošalje ministru Bilinskom u Beč, ali privatnim putem bez da se nastoji i na koji način izraziti o načelnim stvarima pridržanih sudu Svete Stolice.⁶¹ Načelna stvar bila je odluka da li će se kongruia uvesti za čitav kler ili samo onaj dijecezanski. To što bi vlada trebala u slučaju uvođenja kongruie za katolike povećati dotacije muslimanima i pravoslavnima, opiranje franjevaca, novi razdori koji bi mogli nastati između klera što mu je delegat naznačio u pismu 25. studenoga 1912., pokazivali su, prema kardinalu, sve manje očitim prikladnost uvođenja kongruie.⁶² Priopćio mu je da bi se tim pitanjima trebala pozabaviti *Kongregacija za izvanredne crkvene poslove* te ga je zamolio da mu pošalje sažet i kompletan izvještaj o raznim pitanjima glede uvođenja kongruie, talijanski prijevod vladina prijedloga te moguće daljnje primjedbe koje bi ordinariji napravili o tom predmetu.⁶³

3. Novi Bastienov izvještaj iz 1912. godine

Sažet i kompletan izvještaj delegat je poslao Državnom tajništvu Svete Stolice 18. prosinca 1912. godine. U povijesnom osvrtu dotiče se temeljnog problema, a to je razdioba župa. Uvođenjem redovite crkvene hijerarhije franjevci su dijecezanskim svećenicima prepustili neke župe. U tom prepuštanju »nisu se vodili osobitim altruizmom« te su im prepustili siromašnije župe. To je imalo za posljedicu da su se župnici u dijecezanskim župama našli u loši-

⁵⁸ Bastien Merry del Valu, 25. 11. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 14, 1914., f. 23r.

⁵⁹ *Isto*, f. 23rv.

⁶⁰ *Isto*, f. 23v.

⁶¹ Merry del Val Bastienu, 4. 12. 1912., AAV, *Arch. Nunz. Vienna*, Vol. 775A, f. 98r-100v. Dokument se također nalazi tiskan u: AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 90v-91v.

⁶² Merry del Val Bastienu, 4. 12. 1912., AAV, *Arch. Nunz. Vienna*, Vol. 775A, f. 99r; AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 91v.

⁶³ Merry del Val Bastienu, 4. 12. 1912., AAV, *Arch. Nunz. Vienna*, Vol. 775A, f. 100r; AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 91v.

jem materijalnom stanju. Osnivanjem novih župa, dijeljenjem već postojećih ili osnivanjem sasvim novih tamo gdje su se naselili doseljenici stanje se još više pogoršalo jer doseljenici nisu navikli u svojoj domovini davati župniku ništa osim štolarine. Sve je to dovelo da dijecezanski svećenici toliko inzistiraju na kongruu.⁶⁴ U daljnjem povijesnom osvrtu donosi kronologiju događanja od 1909. do kraja 1912. godine.⁶⁵ U nastavku najprije postavlja pitanje treba li se uvesti kongrua ili ne te donosi razloge *za* i *protiv*. Razlozi *za* bili su više-manje isti kao i oni iz svibnja 1911. godine, osim što ovdje dodaje da bi uvođenje kongrue pogodovalo duhovnim zvanjima jer mnogi mladi nemaju hrabrosti prihvatiti crkveni stalež vidjevši bijedno stanje nekih župnika.⁶⁶ Također, što se tiče razloga *protiv* i oni su bili više-manje isti kao i oni iz svibnja 1911. godine, samo što Bastien ovdje daje do znanja da su to razlozi koje navode franjevci i dobrim ih dijelom smatra neutemeljenima i misli da, premda imaju svoju težinu, ne mogu u potpunosti pobiti razloge *za*.⁶⁷ Na pitanje treba li uvesti kongruu za čitav kler ili samo za dijecezanske svećenike bio je mišljenja da bi bilo bolje, ako je moguće, uvesti kongruu za čitav kler jer bi se tako bolje sačuvalo jedinstvo klera. Kad se ne bi, misli Bastien, zbog odbijanja franjevaca uvela kongrua niti za dijecezanski kler, mir koji je uspostavljen bio bi zauvijek narušen bez mogućnosti da se ponovno uspostavi. Osim toga dijecezanski kler bi bio obeshrabren i neki bi od njih napustili zemlju i malo-pomalo bi nestalo dijecezanskog klera, što je protiv nakane Svete Stolice koju je imala pri uvođenju redovite crkvene hijerarhije. Ne skriva da protivljenje nekih franjevaca uvođenju kongrue ima taj cilj, barem indirektno, i to od onih najekstremnijih među njima.⁶⁸ Također, uvođenje kongrue dobro bi došlo i franjevcima jer bi time prestale optužbe protiv njih da traže desetinu pod prijetnjom odbijanja sakramenata i zadržavanja novca za sebe. Te optužbe, premda nekad pretjerane, ipak imaju temelj u istini i slični slučajevi se događaju još uvijek povremeno.⁶⁹ Jedini istinski i ozbiljan razlog zbog kojeg bi se franjevci mogli protiviti uvođenju kongrue je uzdržavanje njihovih odgojnih zavoda koji u tome slučaju ne bi mogli opstati bez veće potpore vlade.⁷⁰ U trećem dijelu izvještaja osvrće se na financijske probleme koji bi mogli pratiti uvođenje kongrue i smatra da bi ih vlada mogla riješiti.⁷¹ Taj izvještaj nudi još dvije nove stvari. Prva je, da su se franjevci na njegov novi upit ponovno izjasnili protiv uvođenja kongrue,⁷² a druga je, da je, gore spomenutu »notu«, povjerljivo predao Zemaljskoj vladi te da mu je u razgovoru 17. prosinca sastavljač vladina prijedloga, ne navodeći mu ime, rekao da vlada nije namjeravala primijeniti austrijski zakon iz 1874., štoviše bio je sklon prihvatiti njegove prijedloge da se u dogovoru s biskupima rješavaju spomenute točke ostavljajući biskupima konačnu odluku.⁷³ Istu »notu« dostavio je bečkom nunciju Raffaeltu Scapinelliju,

⁶⁴ Bastien Merry del Valu 18. 12. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc., 14, 1914., f. 47v-48r.

⁶⁵ *Isto*, f. 48r-50v.

⁶⁶ *Isto*, f. 51r-53r.

⁶⁷ *Isto*, f. 53rv.

⁶⁸ *Isto*, f. 54r.

⁶⁹ *Isto*, f. 54r.

⁷⁰ *Isto*, f. 54rv.

⁷¹ *Isto*, f. 54v-55v.

⁷² Mišljenje bosanske franjevačke provincije: AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 82r-83v.

Mišljenje hercegovačke franjevačke provincije: AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 84r-85r.

⁷³ »In una conversazione avuta il 17 corr. col redattore stesso dell'«Avant – projet», egli mi disse che il governo non pensava ad applicare la legge del 7 Maggio 1874; anzi era propenso ad accettare le mie proposizioni di prendere d'accordo con i Vescovi nei punti su accennati, lasciando però agli Ordinarii la decisione ultima,

koji ju je predao Zajedničkom ministarstvu financija, odnosno ministru Bilinskom 3. siječnja 1913. godine. Bastienovu »notu« analizirao je odjelni predstojnik Lajos (Ljudevit) Thalloszy. Kako je bilo vidljivo iz »note« da stvar u bitnom ovisi od Svete Stolice, zaključio je: »Odluka u ovoj stvari još nije nužna, stoga *ad acta*.«⁷⁴

Uz izvještaj je također dostavio popis primanja po župama za koji je pretpostavljao da nije potpuno točan te mišljenja nadbiskupa Stadlera i Vrhbosanskog kaptola koji su se ponovno izjasnili za uvođenje kongruie za sve župe.⁷⁵ Kasnije je dostavio i mišljenje mostarskog biskupa Alojzija Mišića, koji nije bio izričito protiv uvođenja kongruie. Mišić je bio mišljenja da nije prikladno vrijeme te ako je treba uvesti da je treba uvesti za oba klera. Mišljenje generalnog vikara bosanskohercegovačkih katolika istočnog obreda Josifa Žuka bilo je protivno uvođenju kongruie, odnosno bilo je za zadržavanje vladine subvencije jer su tako svećenici istočnog obreda primali više nego što bi primali uvođenjem kongruie.⁷⁶

4. Odluka Svete Stolice

Kao što je već napomenuto, Sveta Stolica je pitanje kongruie odlučila povjeriti Kongregaciji za izvanredne crkvene poslove. Ispitavši slučaj Kongregacija je početkom travnja 1913. donijela zaključke, »potpuno odobrene od Sv. Oca«, koje je kardinal Merry del Val 13. travnja 1913. priopćio delegatu Bastienu. Odluka je glasila: »[...] gore rečena Sveta Kongregacija, priznajući vrijednost iznesenih razloga u korist kongruie, osobito onog dijela prikladnosti da se osigura, na način mirovine, časno uzdržavanje župnika koji su ili zbog dobi ili zbog nesposobnosti bili prisiljeni napustiti župničku službu, nije smatrala razvidnim, u sadašnjem stanju stvari nužnim ili korisnim zamjenu desetine istom kongruom, i odlučila je odgoditi donošenje bilo kakve odluke u vezi s tim za prikladnije vrijeme, kada će nova proučavanja učiniti jasnijim i zrelijim pitanje toliko teško i važno«⁷⁷. Razlozi koji su naveli Kongregaciju na takvu odluku bili su ekonomski i moralni. Što se tiče ekonomskih razloga, Kongregacija je smatrala, premda bi uvođenje kongruie bilo korisno za mnoge župnike, da ne treba isključiti ni utemeljene pretpostavke da bi primali manje

quando vi interviene la questione finanziaria, che il governo non può negligerre.« Bastien Merry del Valu 18. 12. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc., 14, 1914., f. 56r.

⁷⁴ Bastienova nota i Thalloszyeva analiza: ABiH, Zajedničko ministarstvo financija (dalje: ZMF), *Präs.*, 37/1913. Vidi također: P. VRANKIĆ, *Religion und Politik*, str. 704.

⁷⁵ Bastien Merry del Valu 18. 12. 1912., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc., 14, 1914., f. 56rv. »Quanto tocca pure alle fassioni, non credo che siano esatte, anzi ho la prova che alcuni hanno diminuito la cifra delle loro redite.« f. 56v. Stadlerovo mišljenje: AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 74v-76v. Mišljenje Vrhbosanskog kaptola: AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 77r-78r. Popis primanja po župama: AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 55r-59r.

⁷⁶ Mišljenje biskupa Mišića od 29. 12. 1912., AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1036, Fasc. 442, f. 78v-81v. O obadva izvještaja: P. VRANKIĆ, *Religion und Politik*, str. 704, posebno bilj. 6 i 7.

⁷⁷ »[...] la prelodata Sacra Congregazione, pur riconoscendo il valore degli argomenti addotti a favore della congrua, specialmente di quello tratto dalla convenienza di assicurare, per mezzo della pensione, un onesto sostentamento ai curati, i quali o per età o per invalidità son costretti a lasciare il ministero parrocchiale, ha ritenuto non evidente, allo stato presente delle cose la necessità o la l'utilità della sostituzione delle decime con la congrua medesima, e ha deciso di rimandare il prendere qualunque determinazione in proposito a tempo più opportuno, quando nuovi studi avranno meglio chiarita e resa più matura una questione tanto difficile ed importante.« Merry del Val Bastien, 11. 4. 1913., AAV, *Arch. Nunz. Vienna*, Vol. 775A, f. 119rv. Dio odluke se u latinskom prijevodu nalazi u: P. VRANKIĆ, *Religion und Politik*, str. 705.

nego ubiranjem desetine. Za to je dokaze našla u primjeru srpsko-pravoslavnih svećenika koji uvođenjem kongrue primaju manje nego što su prije primali i u traženju zagovornika kongrue da se predložena od vlade početna plaća poveća. Kongregaciji je također bilo problematično što bi se, jer se desetinom ne bi mogla dostići potrebna sredstva za kongruu, ostatak morao namiriti od vlade, s čime bi se također povećala sredstva pravoslavnim i muslimanima kojima bi se, kako kardinal Marry del Val prenosi mišljenje Kongregacije, oni »bez sumnje služili kako bi intenzivirali svoju aktivnu propagandu u školama i zemlji protiv Katoličke crkve«⁷⁸. Što se tiče moralnih razloga koji su potakli Kongregaciju da donese ovakvu odluku bilo je nepostojanje suglasja, odnosno barem pretežne većine vjernika i svećenika te snažno protivljenje župnika franjevac, njihovih poglavara i biskupa iz reda franjevac uvođenju kongrue. U osnovi, Kongregacija se »bojala« da bi se uvođenjem kongrue protiv volje franjevac, koji su imali podršku od vlade i sabora i velik utjecaj na narod, ponovno rasplamsali stari sukobi između klera i s njima povezanih vjernika.⁷⁹ Kongregacija je također smatrala problematičnim zahtjeve vlade te je smatrala ukoliko bi oni bili prihvaćeni da bi sloboda djelovanja Crkve bila ograničena i da bi Crkva time bila postavljena u inferiorniji položaj u odnosu na druge vjere u Bosni i Hercegovini, osobito na pravoslavce koji ne dopuštaju da vlada ima ikakav utjecaj na njihov kler.⁸⁰ Ipak, svjesna da dio župnika živi u velikoj oskudici i da će tom odlukom upravo oni biti najviše oštećeni, Sveta Stolica je naložila Bastienu da ih u njezino ime preporuči civilnim vlastima za izvanrednu potporu i veću širokogrudnost u dodjeljivanju redovitih potpora.⁸¹

Kardinal državni tajnik ovlastio je Bastiena da odluku Kongregacije priopći vladi, trojici biskupa i franjevačkim provincijalima. Vladi je još trebao priopćiti da pitanje treba i dalje razmatrati te da bi trebalo postići, kako bi se došlo do konačne odluke, dogovor oba klera i dobiti garancije od države da se odriče »bilo kakvog pretjeranog regalističkog zahtjeva«⁸². Biskupima i provincijalima je trebao, osim odluke, priopćiti također da »utišaju među vlastitim podložnicima bilo kakvu polemiku o mučnom pitanju i da zabrane javne prosudbe i komentare o spomenutoj odluci Svete Stolice«⁸³. Također mu je priopćeno da inzistira kod biskupa da strogo spriječe zloporabe u ubiranju desetine koristeći se i kanonskim zakonom predviđenim kaznama prema krivcima, osobito kad je riječ o uskraćivanju sakramenta onima koji kasne ili uskraćuju plaćanje desetine.⁸⁴ Bastien je odluku Svete Stolice

⁷⁸ Merry del Val Bastien, 11. 4. 1913., AAV, *Arch. Nunz. Vienna*, Vol. 775A, f. 116v-117v; 118rv.

⁷⁹ »Per quanto riguarda, poi la convenzione morale dell'introduzione della Congrua, ha constatato la stessa S. Congregazione che il proposto nuovo sistema non raccoglie il consenso di tutti o almeno di una preponderante maggioranza dei fedeli e degli ecclesiastici. Di fatto, le popolazioni, interpellate, si sono dichiarate, alcune favorevoli altre contrarie alla sostituzione delle decime e questa incontra pur sempre la decisa opposizione dei curati regolari, dei superiori e de vescovi dell'Ordine francescano. Si sa intanto che i detti religiosi sono sostenuti dal Governo e dal Parlamento ed hanno pure grande ascendente sul popolo. Si può, quindi, ragionevolmente temere che l'introduzione, fosse anche parziale della congrua, si fatta contro l'aspirazioni di francescani medesimi ed di tanta parte del popolo, non riaccenda e forse acuisca gli antichi dissidi, ora appena appena (sic.) sopiti.« Merry del Val Bastien, 11. 4. 1913., AAV, *Arch. Nunz. Vienna*, Vol. 775A, f. 117v-118r. Vidi također: P. VRANKIĆ, *Religion und Politik*, str. 705, bilješka 3.

⁸⁰ Merry del Val Bastien, 11. 4. 1913., AAV, *Arch. Nunz. Vienna*, Vol. 775A, f. 118v-119r.

⁸¹ *Isto*, f. 120rv.

⁸² *Isto*, f. 119v-120r.

⁸³ *Isto*, f. 120r.

⁸⁴ *Isto*, f. 121r.

priopćio nadbiskupu Stadleru i bosanskom provincijalu fra Lovri Mihačeviću 15. travnja 1913. godine.⁸⁵ Može se pretpostaviti da je istog dana ili tih dana odluku priopćio i biskupima Mišiću i Gariću te hercegovačkom provincijalu Begiću.

5. Reakcije na odluku Svete Stolice

Sa strane franjevacca na odluku Svete Stolice u arhivskim zabilješkama nisu primijećene nikakve reakcije. Može se pretpostaviti da su s odlukom Svete Stolice bili zadovoljni jer je odluka bila u skladu s njihovim željama. S druge strane dijecezanski kler je odlukom Svete Stolice bio razočaran. Prema Stadlerovu pisanju istog dana kad je došla odluka Svete Stolice oni su se sastali u Žepču »u velikom broju« sa svrhom da upute jednu predstavku papi Piju X., a drugu ministru Bilinskom »s poniznom molbom da bi se što prije povoljno riješilo pitanje o kongruu jer da im je položaj nesnosan«⁸⁶. Dok su se nalazili u Žepču, piše Stadler, došla je odluka Svete Stolice o kojoj ih je Stadler preko tajnika Karla Cankara odmah brzojavno izvjestio. To se dogodilo 16. travnja 1913. godine.⁸⁷ Potom su istog dana okupljeni župnici s kojima su se još neki pismeno solidarizirali uputili predstavku nadbiskupu Stadleru s jednom svečanom izjavom.⁸⁸ U predstavi Stadleru župnici su ponajprije izrazili svoje razočaranje odlukom Svete Stolice te su se obratili njemu, ne imajući kome drugome, kako pišu, koji ih je redio »ad titulum dioeceseos«⁸⁹. Poslali su mu kao svoje predstavnike dvojicu svećenika, vlč. Antu Alaupovića i vlč. Iliju Violonija, da se s njima »uputi« do Svete Stolice da se »zadnji put i odlučno« kaže da je stanje dijecezanskog klera u Bosni i Hercegovini nepodnošljivo i da se takvo stanje može popraviti samo kongruom. U slučaju da se ni na takav način ne postigne ništa kod Svete Stolice, neka je informira da će dijecezanski kler napustiti te zemlje.⁹⁰ U svečanoj izjavi, koju su također poslali, stoji da se »svečano, časnom riječju, građanskom i svećeničkom« obavezuju ukoliko nadbiskup Stadler »ne uspije sa svojim osobnim utjecajem skloniti Svetu Stolicu da dopusti uvođenje kongruie barem za dijecezanski kler, tražimo ipsofacto otpusnice iz biskupije kojoj pripadamo«⁹¹.

⁸⁵ Bastien je Stadleru i provincijalu Mihačeviću osnovne odredbe odluke priopćio na latinskom: Bastien Stadleru, 15. 4. 1913., AVN, 328/1913; Bastien Mihačeviću, 15. 4. 1915., AFP, *Protocollum*, VII, str. 299–300. Podatak se također nalazi u: P. VRANKIĆ, *Religion und Politik*, str. 706.

⁸⁶ Stadler Bilinskom, 18. 5. 1913., ABiH, ZMF, *Briefe*, 598/1913. Isto je pisao i nunciju Scapinelliju. Stadler Scapinelliju, 28. 4. 1913., AAV, *Segr. Stato*, Rubrica 247, Fasc. 15, 1914., 13r.

⁸⁷ Stadler Bilinskom, 18. 5. 1913., ABiH, ZMF, *Briefe*, 598/1913. Isto je pisao i nunciju Scapinelliju. Stadler Scapinelliju, 28. 4. 1913., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 15, 1914., 13r.

⁸⁸ Predstavku su potpisala 24 župnika, a svečanu izjavu 23. S njima se još pismeno solidariziralo 19 župnika. Predstavka Stadleru i Svečana izjava, 16. 4. 1913., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 14, 1914., f. 15r-17r.

⁸⁹ »Il clero dopo tutti i passi compiuti a proposito della risoluzione del problema del sua esistenza vitale presso le competenti autorità, totalmente disilluso dall'ultima decisione della Santa Sede, è giunto al passo decisivo. [...] Ecco adunque! si è giunti a tanto che non ha più altri a cui rivolgersi se non all'Eccellenza Vostra la quale ci ha ordinati ad titulum dioeceseos.« Predstavka Stadleru, 16. 4. 1913., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 14, 1914., f. 15r.

⁹⁰ Predstavka Stadleru, 16. 4. 1913., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 14, 1914., f. 15rv.

⁹¹ »Noi sottoscritti, adunati in assemblea nella casa parrocchiale di Žepče (Bosnia), addì 16 aprile 1913, nella quale si discusse sull'introduzione della congrua sacerdotale, solennemente, con parola d'onore civile e sacerdotale, ci obblighiamo e vincoliamo, che se all'Eccmo Arcivescovo dr. Giuseppe Stadler non riesce cola sua personale influenza di muovere la S. Sede a permettere l'introduzione della congrua almeno pel

Predstavku klera, svečanu izjavu sa popratnim pismom supotpisanim od kanonika te popis primanja koja su župnici u dijecezanskim župama primili u posljednje tri godine nadbiskup Stadler poslao je nunciju Scapinelliju u Beč krajem travnja i početkom svibnja 1913. godine. U popratnom pismu, nakon što mu je doslovno prenio sadržaj pisma iz Žepča, i sam je zamolio apostolskog nuncija da se zauzme kod Svete Stolice da promijeni odluku barem za dijecezanski kler. Za to je naveo sljedeće pogodne momente: 1. Vlada je u više navrata izjavila da je spremna dati kongruu; 2. Svi su se svećenici na župama obvezali ako se ne riješi taj problem napustiti biskupiju; 3. To bi potreslo narod koji zna da se upravo sada u Hrvatskoj, Ugarskoj i Austriji posvuda uvodi kongrua, i to smatra potrebnim i 4. Bez kongruie ne može urediti status kapelana koji ni od župe ni od župnika zbog njihova lošeg materijalnog stanja ništa ne primaju te se pita kuda će sa svećenicima koji izlaze iz bogoslovije »kad su sve župe zauzete od župnika kojima je život već težak?«⁹² Iz toga pisma doznaje se još jedna vrlo zanimljiva stvar koju će malo kasnije i Bastien djelomično potvrditi, a to je da je vlada već imala spreman projekt kongruie u kojem se župe dijele na tri kategorije i u kojem se povisuju primanja svećenika u odnosu na kategoriju župe: 1800 kruna, 2000 kruna i 2200 kruna. Osim toga, kako pišu Stadler i kanonici, vlada se izjasnila da će plaćati i kapelane, da će obračunavati mirovinu svećenicima prema predloženim razredima i da ne traži nikakvu nadležnost prilikom imenovanja župnika.⁹³

Nuncij je spomenuta pisma prosljedio državnom tajniku kardinalu Merryju del Valu.⁹⁴ Tih se dana također nunciju obratio rektor bogoslovije u Sarajevu, o. Maximilijanu Horrmannu, prenoseći mu da se nakon odluke Kongregacije među svećeničkim kandidatima širi duh da više ne vide smisla svojem djelovanju u Bosni te da su dvojica mladih dijecezanskih svećenika umrla zbog siromaštva i pothranjenosti. I Horrmannovo pismo nuncij je prosljedio Državnom tajništvu Svete Stolice.⁹⁵

Kako bi potakli Svetu Stolicu na promjenu odluke, nadbiskup Stadler i vrhbosansko dijecezansko svećenstvo obratili su se također i ministru Bilinskom. Stadler ga je 18. svibnja 1913. godine zamolio, pozvavši se na njegovu dobrohotnost prema katoličkom kleru u Bosni i Hercegovini i obavijestivši ga o zahtjevima svećenika sa žepačkog sastanka, da djeluje na Svetu Stolicu kako bi promijenila odluku. Zamolio ga je također da utječe na cara da i on posreduje kod Svetog Oca da se odluka promijeni uvjeren da papa »nije u svemu dobro obaviješten.«⁹⁶ Na isto je potaknuo i vrhbosansko svećenstvo u čije ime su dvojica sarajevskih župnika Andrija Predmersky i Antun Alaupović, koji dan poslije, 20. svibnja pisali ministru Bilinskom »da svojim moćnim uplivom kod Nuncijature u Beču u tom smislu poradi, te ona Sv. Stolicu na to sklone, da svoju odluku glede kongruie u očinskoj svojoj ljubavi i dobiti bar za dijecezanski kler ove nadbiskupije izvan krijeposti

---

clero secolare, chiederemo ipsofacto le dimissoriali dalla diocesi cui apparteniamo.« 16. 4. 1913., Svečana izjava, 16. 4. 1913., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 14, 1914., f. 17r. Tekst svečane izjave također vidi u: P. VRANKIĆ, *Religion und Politik*, str. 706, bilješka 3.

⁹² Stadler i kanonici Scapinelliju, 28. 4. 1913., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 15, 1914., f. 13v-14r.

⁹³ *Isto*, f. 12r.

⁹⁴ Scapinelli Merry del Valu, 8. 5. 1913., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 15, 1914., f. 9rv; P. VRANKIĆ, *Religion und Politik*, str. 706.

⁹⁵ P. VRANKIĆ, *Religion und Politik*, str. 706–707.

⁹⁶ Stadler Bilinskom, 18. 5. 1913., ABiH, ZMF, *Briefe*, 598/1913.

stavi«⁹⁷. Ministru su kao prilog poslali popis primanja vrhbosanskih svećenika u posljednje tri godine da se i sam uvjeri kako se od tih primanja ne može živjeti.⁹⁸

Ministarstvo financija i Zemaljska vlada također su bili pomalo iznenađeni odlukom Svete Stolice. Bastien su dali do znanja da je bio najpogodniji trenutak za uvođenje kongruie što se tiče državnih financija. Nadali su se da odluka Svete Stolice nije definitivna te da će se pitanje kongruie, za koju su u posljednje vrijeme povećali stipendij na 2200, 2000 i 1800 kruna, uskoro moći definitivno razriješiti. Ni ministar ni zemaljski poglavar nisu bili protiv povećanja potpore siromašnim župnicima, ali su smatrali da potpore nemaju trajan karakter kao kongrua.⁹⁹

Kao što je rečeno nuncij Scapinelli prosljedio je Stadlerova pisma kao i ono rektora Horrmana Državnom tajništvu Svete Stolice. Čini se, da je državni tajnik kardinal Merry del Val bio iznenađen Stadlerovim stavom kao i stavom njegova Kaptola, dijecezanskih svećenika i rektora Horrmana. Kako se može iščitati iz njegova pisma bečkom nunciju Scapinelliju, čiji su konačni adresanti bili nadbiskup Stadler i rektor Horrman, kardinalova glavna nakana bila je stvar umiriti koristeći se, diplomatski rečeno, metodom »mrkve i batine«, nudeći više »batine« nego »mrkve«. Pisao je nunciju Scapinelliju da prenese nadbiskupu Stadleru i rektoru Horrmanu kako odluka Svete Stolice nije konačna te da je Sveta Stolica spremna u dogledno vrijeme, kad daljnja proučavanja tog pitanja to pokažu prikladnim, promijeniti odluku. Pozvao je također svećenike Vrhbosanske nadbiskupije da preko svojih pastira ili preko delegata Bastiena predlože Svetoj Stolici daljnje razloge u korist svojih težnji.¹⁰⁰ Međutim, dao im je također do znanja da njihovo ponašanje ukoliko se i dalje nastavi može biti samo smetnja donošenju konačne odluke u skladu s njihovim željama te da bi također moglo izazvati neke disciplinske mjere.¹⁰¹ Na kraju je naložio nunciju da pozove nadbiskup Stadlera i rektora Horrmana da umire svoje podređene, svećenike i klerike te da Stadleru »utjera u glavu« da uvijek postupa u dogovoru s delegatom Bastienom, koji se je i u ovoj stvari kao i u drugima »držao posve nepristran i objektivn te nastavlja uživati puno povjerenje Svete Stolice«¹⁰². Pismo skoro istog sadržaja kardinal je uputio i delegatu Bastienu. Naznačio mu je da i on zgodnom prilikom

⁹⁷ Predmersky i Alaupović Bilinskom, 20. 5. 1913., ABiH, ZMF, *Opća*, 6808/13.

⁹⁸ *Isto*.

⁹⁹ »Il Ministro delle finanze dell'impero austro – ungarico ed il Landeschef di Bosnia – Erzegovina hanno pure ricevuto notizia della risposta della Santa Sede. Essi, che aveano aspettato questa decisione prima di fare ulteriori passi, mi hanno fatto osservare, che il momento presente era favorevolissimo per l'introduzione della congrua; [...] Essi sperano, che, la decisione non essendo definitiva, si potrà in un tempo più o meno vicino risolvere definitivamente la questione della congrua. All'ultimo momento il governo aveva alzato la quota della congrua, determinando tre categorie di parrocchie col relativo stipendio di 2.200 – 2000 – 1800 corone annue.« Bastien Merry del Valu, 16. 5. 1913., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 15, f. 30v-31r.

¹⁰⁰ Merry del Valu Scapinelliju, 24. 5. 1913., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 15, 1914., f. 26rv-28v.

¹⁰¹ »L'agitazione dei suddetti sacerdoti secolari della Bosnia Erzegovina sarebbe, quindi, ove continuasse, un ostacolo ad una decisione definitiva della cennata questione della congrua conforme ai loro desideri, e potrebbe anche provocare contro gli ecclesiastici medesimi, che si mostrano così poco rispettosi verso la Santa Sede, qualche misura di rigore.« Merry del Valu Scapinelliju, 24. 5. 1913., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 15, 1914., f. 28r.

¹⁰² Merry del Valu Scapinelliju, 24. 5. 1913., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 15, 1914., f. 29rv. »Si compiacerà, inoltre, di inculcare allo stesso Mgr. Stadler di procedere sempre d'accordo col P. Bastien, il quale anche nelle presente questione, come su tutte le altre, che interessano i due cleri, si è mantenuto affatto imparziale ed oggettivo, e continua, perciò, a godere piena fiducia della Santa Sede.« f. 29v.

to ponovi adresantima te ga je zamolio da mu i dalje šalje vijesti i promišljanja koje bude smatrao korisnim za daljnje propitivanje pitanja kongrue, ovlastivši ga, budući da bi se pitanje kongrue moglo riješiti zajedno s pitanjem autonomije za katolike, da zajedno s ordinarijima radi na jednom učinkovitu projektu »koji bi garantirao potpunu slobodu Crkve i čestito uzdržavanje svećenika«¹⁰³.

6. Daljnje Bastienovo djelovanje po tom pitanju

Kako se vidi iz daljnje korespondencije delegata Bastiena i kardinala Merryja del Vala, delegat je pitanje kongrue, za koju se i dalje zalagao nadbiskup Stadler, a i vlada joj je bila sklona, ostavio po strani te je započeo rješavati pitanje autonomije.¹⁰⁴ U lipnju 1913. godine tražio je od kardinala državnog tajnika dopuštenje da može sazvati biskupe kako bi raspravljali o projektu na kojem je radio.¹⁰⁵ Dobivši dozvolu, sazvaio je 15. i 16. rujna sastanak na kojem su bili prisutni nadbiskup Stadler, biskupi Mišić, Garić i Šarić te dvojica franjevačkih provincijala i isusovački provincijal. Raspravljali su o projektu autonomije koji je, osim jedne ili druge točke, bio jednodušno prihvaćen, ali o pitanju kongrue, kako se vidi iz Bastienova izvještaja kardinalu Merryju del Valu, nisu razgovarali.¹⁰⁶ Premda se o njemu nije raspravljalo, ipak se o njemu nije šutjelo. Pišući kardinalu državnom tajniku 23. prosinca 1913. o pregovorima oko stavljanja u red dobara na redovničkim župama, Bastien kaže da ga i vlada i dijecezanski svećenici često pitaju kada će biti dopušteno uvođenje kongrue jer je dani trenutak za to najpogodniji. Predložio je kardinalu da započne pregovore s franjevačkim provincijalima da ih pokuša nagovoriti na prihvaćanje kongrue.¹⁰⁷ Kad je i što s njima pregovarao na temelju pregledanog arhivskog gradiva nije poznato, ali izgleda da ih je uspio nagovoriti. Međutim, bilo je prekasno. U svojem završnom izvještaju 15. prosinca 1914. godine papi Benediktu XV. napisao je: »Već nekoliko godina se govori o uvođenju kongrue za katolički kler. Franjevci je u početku nisu htjeli prihvatiti, sada su promijenili mišljenje i pristali su, ali praktične poteškoće kako financijske tako i crkvene odgodile su njezino uvođenje. Iako je kongrua neophodna za uzdržavanje klera, ipak će se moći uvesti tek poslije rata, tim više što je to pitanje povezano s autonomijom Katoličke crkve, privilegijem koji uživaju Srbi pravoslavci i muslimani.«¹⁰⁸

¹⁰³ Merry del Val Bastien, 29. 5. 1913., AAV, *Arch. Nunz. Vienna*, Vol. 775A, f. 128r-131r.

¹⁰⁴ Da se Stadler i dalje zalagano za uvođenje kongrue i da joj je vlada bila sklona, vidi se iz Bastienova pisma Merry del Valu 28. srpnja 1913. Što se konkretno vlade tiče, pisao je: »Il governo spera che la Santa Sede darà in prossimi tempi il permesso d'introdurre la congrua, almeno per il clero secolare, e si è informato parecchie volte in proposito presso di me.« Bastien Merry del Valu, 28. 7. 1913., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 15, 1914., f. 79v.

¹⁰⁵ Bastien Merry del Valu, 28. 7. 1913., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 15, 1914., f. 80r.

¹⁰⁶ Bastien Merry del Valu, 27. 10. 1913., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 15, 1914., f. 128r-131r. Projekt je imao tri dijela: 1. Opći dio; 2. Upravljanje crkvenim dobrima; 3. Upravljanje katoličkim zavodima i školama. f. 130r. Vidi također: P. VRANKIĆ, *Religion und Politik*, str. 728.

¹⁰⁷ Bastien Merry del Valu, 27. 12. 1913., AAV, *Segr. Stato*, Rubr. 247, Fasc. 15, 1914., f. 166rv.

¹⁰⁸ »Da parecchi anni si parla dell'introduzione della congrua per il clero cattolico. Al principio i Francescani non volevano accettarla; ora sono venuti ad altri sentimenti ed hanno consentito; ma difficoltà pratiche d'ordine tanto finanziario che ecclesiastico ne hanno ritardato l'introduzione. Quantunque la congrua sia necessaria per il mantenimento del clero, tuttavia non si potrà introdurla se non dopo la guerra, tanto più che la presente questione sia connessa con quella dell'autonomia della Chiesa cattolica, favore di cui godono i Serbi ortodossi ed i

Zaključak

U prvom izvješću o prikladnosti, odnosno neprikladnosti uvođenja kongrue za katolički kler, za koju se zalagao nadbiskup Stadler i dijecezansko svećenstvo, a protiv koje su bili franjevci i biskupi njihova reda, apostolski delegat Pierre Bastien izjasnio se protiv njezina uvođenja predloživši Svetoj Stolici kao najprikladniji način uzdržavanja klera zadržavanje dotadašnjeg običaja ubiranja desetine, s tim da bi vlada župnicima koji ne bi mogli dostojno živjeti od desetine davala subvenciju. S tim prijedlogom složili su se 1912. godine biskup Marković, upravitelj mostarsko-duvanjske biskupije don Lazar Lazarević, oba franjevačka provincijala te su ga podržali predstavnici katoličkih zastupnika u Zemaljskom saboru. Prijedlogu se nije opirao ni nadbiskup Stadler, ali je ipak preferirao kongruu. U međuvremenu se u rješenje problema kongrue uključila austrougarska vlast kojoj je bio interes da se to pitanje riješi. Kako se vidi iz jednog pisma zajedničkog ministra financija Leona von Bilińskoga, Monarhija je u budućnosti više računala na dijecezanski nego na franjevački kler u Bosni i Hercegovini. Svjesna razlike u njihovu materijalnom statusu htjela je riješiti taj nerazmjer. Doznajući da se i Sveta Stolica bavi tim pitanjem, ministar Biliński, odnosno Zemaljska vlada, ponudili su svoj prijedlog rješenja tog problema. Bili su spremni ograničiti kongruu samo na dijecezanski kler jer su znali da se franjevci protive njezinu uvođenju. Vlada svoj prijedlog nije smatrala idealnim, ali je smatrala da bi se s njime ipak poboljšalo materijalno stanje klera. Zauzvrat je tražila neka prava koja ulaze u »kanonski prostor« prilikom osnivanja župa te uklanjanja i umirovljenja župnika. Kako zbog tog pitanja nije htjela ulaziti u sukob sa Svetom Stolicom, vlada je svoj prijedlog uručila delegatu Bastienu, tražeći o njega moguće primjedbe. Bastien je u suglasju s nuncijem u Beču i uz odobrenje državnog tajnika kardinala Merryja del Vala iznio primjedbe »kanonske naravi« koji su se uglavnom mogli dogovoriti s vladom. Međutim, ni dalje nije bio za uvođenje kongrue jer kako franjevci nisu bili za to, bojao se ponovnih razmirica, odnosno borbi između dijecezanskog i redovničkog klera. U drugom opširnom izvješću sredinom prosinca 1912. godine bio je skloniji uvođenju kongrue. Smatrao je da bi to pogodovalo rastu duhovnih zvanja za dijecezanski kler jer bijedan život dijecezanskih svećenika obeshrabruje one koji namjeravaju počiti tim putem, što bi bilo protiv namjere Svete Stolice koju je imala prilikom obnove redovite crkvene hijerarhije. Smatrao je da bi uvođenje kongrue dobro došlo i franjevcima jer bi nestale optužbe na neprimjereno ubiranje desetine. Razmotrivši Bastienova izvješća te izvješća s terena: biskupa Mišića, franjevačkih provincijala, generalnog vikara katolika istočnog obreda Josifa Žuka, koji su bili protiv uvođenja kongrue, te nadbiskupa Stadlera i njegova Kaptola koji su bili za uvođenje, Kongregacija za izvanredne crkvene poslove, odnosno Sveta Stolica donijela je 13. travnja 1913. godine odluku da nije prikladno vrijeme za njezino uvođenje. Odluka se u osnovnom slaže s Bastijenovim stavovima. Reakcije na odluku bile su različite. Sa strane franjevac nije bilo nikakvih reakcija jer je odluka bila u skladu s njihovim nastojanjima. Austrougarske vlasti, ministarstvo financija u Beču i vlada u Sarajevu bili su iznenađeni

---

Musulmani.« Bastien Benediktu XV., AAV, AA. EE. SS., Austria, Pos. 1049, Fasc. 445, f. 39v. Dokument u hrvatskom prijevodu u: Zoran GRIJAK, *Politička djelatnost vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera*, Zagreb – Sarajevo, 2001., str. 579–589.

jer su smatrali da je bio najpogodniji trenutak za njezino uvođenje. Nadbiskup Stadler i dijecezanski kler na čijoj su strani bili i isusovci, bili su razočarani. Protestirali su, ali ih je primirilo pismo kardinala državnog tajnika Merryja del Vala napisano u poprilično prijetećem tonu.

Apostolski delegat Pierre Bastien bavio se pitanjem kongrue od 1911. do 1914. godine i nije ga uspio riješiti. U osnovi problem je bio što je cijelo vrijeme čekao pristanak franjevacu, koji je na kraju i dobio, ali bilo je prekasno. Bastienovo taktiziranje i konačna odluka Svete Stolice, koja donosi sažeto ono što je Bastien predlagao, podudaraju se s onim što su tražili franjevci, a bilo je protiv onoga što su tražili nadbiskup Stadler i dijecezanski kler.

SUMMARY

THE ROLE OF APOSTOLIC DELEGATE PIERRE BASTIEN REGARDING THE NON/INTRODUCTION OF CONGRUITY FOR THE CATHOLIC CLERGY IN BOSNIA AND HERZEGOVINA (1911 – 1914)

The author investigates the role of apostolic delegate Pierre Bastien in introducing or not introducing congruent for the Catholic clergy in Bosnia and Herzegovina. Congruity (orderly maintenance of priests) was one of the “stumbling blocks” in the relations between Archbishop Stadler and the diocesan clergy, but at the same time this issue also provoked conflicts between the Franciscans and the bishops of their order. Since this matter could not be resolved amicably, the Holy See reserved the resolution to this issue for itself. Thus, Pope entrusted the role of investigator in this matter to the apostolic delegate Pierre Bastien, who dealt with the issue of congruence in the period from 1911 to 1914. The article deals not only with Bastien’s reports and his proposals / solutions, but also discusses the proposal of the Austro-Hungarian authorities and Bastien’s objections to this matter, and finally the decision of the Holy See on this issue, as well as the reactions of the clergy to the decision of the Holy See.

KEY WORDS: congruity, apostolic delegate Pierre Bastien, Archbishop Stadler, diocesan clergy, Franciscans, Holy See, Austro-Hungarian authorities, Bosnia and Herzegovina.